

*Дерев'янюк Богдан Володимирович,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
Державного ВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ» (м. Суми),
доктор юридичних наук, доцент*

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ ГРАНТІВ ІНОЗЕМНИХ ЗАМОВНИКІВ

Значна кількість зарубіжних та міжнародних організацій пропонує українським студентам, викладачам, вченим і практикам брати участь у дослідницькій роботі на основі грантів. Останні у будь-якій сфері чи галузі знань, виробництва, суспільної чи господарської діяльності можуть мати найрізноманітніший характер і, відповідно, спрямовуватися на досягнення різних цілей замовника. Можна назвати основні види і тенденції пропонованих в Україні закордонних грантів, у тому числі й у сфері права.

Стосовно видів: 1) пропонуються гранти на проведення індивідуальних досліджень (в якості виконавців пропонується залучати студентів, молодих вчених, викладачів, досвідчених і відомих вчених). Індивідуальні гранти можуть передбачати виїзд за кордон – до ВНЗ, науково-дослідної установи, бібліотеки чи суб'єкта господарювання країни - замовника гранту чи третьої країни. У цьому випадку крім безпосередньо виконання дослідження мета гранту може полягати у формуванні позитивного іміджу країни, куди виїжджають дослідники, або ж у «переманюванні» дослідників на постійне проживання до цієї країни; 2) пропонуються гранти на проведення колективних досліджень (тут в якості виконавців можуть залучатися ВНЗ чи їх структурні одиниці – факультети чи кафедри, або ж громадські, суспільні чи інші некомерційні організації, які не є ВНЗ чи їх структурними одиницями). Якщо дослідження проводиться сформованим колективом вчених чи практиків, вірогідність досягнення результату підвищується. Причина відмінності того, проводитиметься дослідження у стінах ВНЗ чи в межах структури громадської некомерційної організації знаходиться у залежності від статусу самого замовника гранту. У багатьох зарубіжних країнах діє своєрідне загальне та антикорупційне законодавство, що забороняє надання фінансової допомоги чи то державним, чи недержавним суб'єктам господарювання; плюс самі засновники благодійних та інших цільових фондів, інвестиційних компаній можуть встановлювати власні обмеження і правила. У нашому випадку заборона окремими замовниками реалізації грантів ВНЗ, НДІ чи їх структурними підрозділами призводить до утворення громадської некомерційної організації, до складу учасників якої входять ті самі співробітники ВНЗ чи НДІ.

Стосовно тенденцій можна навести наступне: 1) зазвичай пропозиції щодо реалізації грантів приходять в Україну з країн Західної Європи, США, Канади, Австралії, Японії. Рідше замовники досліджень можуть бути із самої України, РФ чи інших країн Східної Європи чи Азії; 2) результати досліджень у будь-яких випадках можуть бути оформлені англійською мовою. У більшості випадків навіть приділяється така вимога. Інколи дозволяється оформлення результатів українською, російською, німецькою чи іншими мовами; 3) напрями досліджень можуть знаходитися у площині багатьох сфер і галузей знань. Найбільшу цікавість у іноземних замовників викликають дослідження у площині технічних наук. Зрозуміло, що саме за рахунок відкриттів нових технологій виробництва, досягнень у фізиці та техніці можливе завоювання нових ринків на мапі світу. Хоча можуть пропонуватися гранти на проведення досліджень у соціально-гуманітарних науках; 4) терміни подання матеріалів, проектів, заявок, резюме чи інших матеріалів авторів за більшістю грантів, які потрапляють до широкого загалу в Україні, часто не на багато відрізняються від моменту широкого

поширення в Україні. Скажімо, значна кількість грантів залишає потенційним авторам з України в середньому 1-2 тижні. Звичайно, є значна кількість пропозицій замовників, відгуки або матеріали за якими потенційні розробники можуть готувати кілька місяців, але є й такі, за якими потенційні автори у своєму розпорядженні мають кілька днів. Це може пояснюватися тим, що реалізацію гранту планувалося доручити фахівцям з певної країни (країн) і оскільки бажаючих із цих країн не знайшлося, грант було виставлено на широкий загал в інших країнах (у т.ч. і в Україні). Протизаконного або дискримінаційного тут нічого немає, оскільки ніхто нікого не примушує братися за виконання певного замовлення, а спеціаліст за наявності досвіду, матеріалів та можливостей може й у вкрай стиснені строки підготувати проект, заявку, резюме тощо.

Законодавство України також містить окремі акти, присвячені врегулюванню грантової роботи. Визначення поняття «грант» дається у статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі юридичними, фізичними особами і міжнародними організаціями для проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранта [1]. Виходячи із наданого Законом визначення, гранти в Україні надають не лише зарубіжні організації, але й вітчизняні громадські організації, суб'єкти господарювання і державні органи. Серед останніх найчастіше гранти надають Президент, Кабінет Міністрів, Верховна Рада України, профільні міністерства. Ці гранти оплачуються не гірше за іноземні. В якості виконавців запрошуються і студенти, і молоді, і відомі вчені. Дослідження пропонується проводити у різних галузях і сферах економіки, науки, освіти і суспільного життя. Не в останню чергу приділяється увага і правовим дослідженням. Питання виконання грантів українських замовників будуть розглянуті пізніше у наступних роботах.

В українському варіанті вікіпедії – вільної енциклопедії під словом «гранти» розуміються грошові або інші засоби, що передаються громадянами та юридичними особами (в тому числі іноземними), а також міжнародними організаціями для проведення конкретних наукових досліджень, розробки законопроектів, підготовки кадрів та інших цілей на умовах, передбачених грантодавцем. Гранти надаються безкоштовно і без повернення [2]. Як видно, дане визначення конкретизоване через види робіт, які можуть проводити виконавці. Серед них є «розробка законопроектів», що вказує на можливість реалізації грантів у площині юридичних наук. Аналіз останніх грантів від іноземних замовників, що пропонують проведення досліджень у юридичній сфері, дозволяє назвати найбільш актуальні напрями таких досліджень. Серед них є теми, присвячені питанням правового регулювання боротьби із корупцією; питанням захисту соціально незахищених верств населення, інвалідів, жінок, дітей, людей похилого віку, національних і сексуальних меншин тощо; питанням розвитку правової освіти, релігійної освіти тощо. Переважна більшість із названих тем може бути корисною і для українського суспільства. Тому немає нічого шкідливого в участі українських студентів, викладачів або вчених у реалізації подібних грантів. Взагалі, іноземні замовники ставлять за мету у спрощеному вигляді отримати певний новий результат, ідею, ноу-хау тощо за рахунок купівлі інтелектуальних здібностей українських виконавців за відносно невеликі гроші. Вважаємо, за необхідне підтримувати українських потенційних та наявних виконавців у виконанні грантів зарубіжних замовників. Навіть з метою стимулювання до цього необхідне внесення змін до Податкового кодексу України, названого вище Законом, актів Президента, КМУ, які регулюють роботу із грантами, у бік повного звільнення виконавців від сплати податків (на сьогодні податки сплачуються на загальних підставах) із грошових сум і винагород, що виділяються замовниками (якщо сплачувати податок не потрібно, то

виконавці не будуть приховувати факти виконання грантів та розміри фінансування досліджень). Єдине зобов'язання, яке слід покласти на виконавців взамін звільнення від оподаткування, повинно полягати у прийнятті і застосуванні законодавчого імперативу на одночасну передачу результатів дослідження як зарубіжному замовнику, так і компетентному органу виконавчої влади, що підпорядковується КМУ. Зрозуміло, що іноземний замовник повинен бути попереджений про можливість реалізації результатів його замовлення також в Україні. Зазвичай іноземних археологів, що здійснюють пошуки на території країни, де 25, 50 чи 75% знайденого доведеться віддати уряду цієї країни, офіційне повідомлення про це не зупиняє. Так само іноземні замовники проведення наукових досліджень українськими виконавцями повинні бути попереджені про обов'язок виконавця передавати результати й Уряду своєї держави. Оформити цей обов'язок пропонуємо шляхом внесення доповнення до статті 28 «Повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері науки, і центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері наукової та науково-технічної діяльності».

Використані джерела:

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13 грудня 1991 року № 1977-ХІІ / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 12. — Ст. 165.
2. Гранти [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82>.

Дерев'янка, Б.В. Щодо правового регулювання виконання грантів іноземних замовників [Текст] / Б.В. Дерев'янка // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Тринадцяті осінні юридичні читання» (14-15 листопада 2014 р.) : у 3-х ч. — Ч. I. — Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2014. — С. 87—89.